



Brno-Bystrc, Brno

Část obce: Brno

Okres: Brno-město

GPS souřadnice: 49.225650N, 16.529123E

Počet obyvatel: 22 858

Adresa URL: www.bystrc.cz

Kraj: Jihomoravský

Správní obvod: Brno

První pís. zmínka: 1373 (651 let)

PSČ: 635 00

Historie obce Brno-Bystrc

První písemná zmínka dokládající existenci obce Bystrce pochází ze druhé poloviny 14. století a úzce se váže k významné postavě moravských dějin - markraběti Janu Jindřichovi (vládl v letech 1350-1375). Tento markrabě, syn Jana Lucemburského a mladší bratr císaře římského a krále českého Karla IV., daroval v roce 1373, tedy dva roky před smrtí augustiniánskému klášteru u sv. Tomáše horu zvanou Hlubočec, nacházející se proti vsi Bystrci nad řekou Svratkou. Takto je tedy poprvé uvedeno jméno bystrcké obce na darovací listině Jana Jindřicha z 29. prosince roku 1373.

Ves Bystrc byla po dlouhou dobu zeměpanským majetkem, tedy majetkem panovníka, a spadala pod správu zeměpanského hradu Veveří. K trvalé změně majitele hradu a veverského panství došlo až roku 1424. Tehdy zastavil Zikmund Lucemburský hrad Veveří a k němu náležející korunní zboží, tedy i ves Bystrc, Petru Kutějovi. Po něm ves vlastnil známý odpůrce Jiřího z Poděbrad Václav Hecht z Rosic, který veverské panství držel až do roku 1446. S nástupem Jiříka z Poděbrad na český královský stolec přešlo veverské panství i s Bystrcí do vlastnictví Jiříkova přívržence, těšínského knížete Přemka, a po bouřlivém období česko-uherských válek se v roce 1482 na Veveří usadila na delší čas šlechtická rodina pánů z Ludanic, pocházející z Uher. Do doby vlády pánů z Ludanic na veverském panství, přesněji do roku 1531, spadá první připomenutí bystrckého farního kostela sv. Jana Křtitele a sv. Jana evangelisty, jehož patronátní právo příslušelo původně ke hradu Veveří. Od 60. let 16. století pak patronátní právo bystrckého kostela přešlo na klášter starobrněnských cisterciáček. Po pánech z Ludanic se v držbě hradu, panství, a tedy i vsi Bystrce střídaly až do počátku 17. století významné moravské šlechtické rody, jakými byli Pernštejnové, páni z Lipé, ČernoHORŠTÍ z Boskovic i Meziříčtí z Lomnice. V roce 1609 přešlo panství do vlastnictví šlechtického rodu Riefenbachů, pocházejícího původně ze Štýrska. Tehdy, na počátku 17. století, měla Bystrc 37 domů, ve kterých žilo okolo 250 obyvatel.

Velmi nepříznivě zasáhla do života obce třicetiletá válka. Zvláště citelně byla ves Bystrc postižena v průběhu druhého švédského obléhání Brna v květnu až srpnu roku 1645, kterému velel proslulý válečník oné doby, generál Leonard Torstenson. Jeho vojáci sice odtáhli po téměř čtyřměsíčním obléhání Brna a špilberské pevnosti s nepořízenou, za odcházejícími švédskými jednotkami však zůstaly zpusťosené a poničené vsi a usedlosti v blízkém i širším okolí Brna, Bystrc a s ní i hrad Veveří vevyjímaje. Zdá se však, že obec se z válečných útrap vzpamatovala poměrně brzy, neboť již v roce 1668 se v souvislosti s daňovým šetřením v Bystrci uvádí 34 usedlostí. Ze 37 usedlostí před třicetiletou válkou zůstaly tedy pouze tři neobsazeny.

Po třicetileté válce přichází na veverské panství nová vrchnost. Po Tiefenbaších přešlo v roce



1668 panství, a tedy i Bystrc dědictvím do majetku hraběnky Marie Maxmiliány de Collalto a jejím ustanovením se od roku 1707 stal veverský velkostatek majetkem hrabat Sinzendorfů. Ti vlastnili panství až do roku 1802, kdy je koupí za 400 000 zlatých získal brněnský podnikatel a továrník svobodný pán Vilém Mundy. Od jeho syna Jana pak v roce 1830 odkoupil veverské panství švédský princ Gustav Vasa za 620 000 zlatých. V té době, v roce 1834, čítala Bystrc 643 obyvatel a 113 domů. Dodejme, že v roce 1790 se v souvislosti s Bystrcí uvádělo 567 obyvatel.

Princ Vasa, dobrodinec bystrcké školy, ale i dalších škol v okolí, si podržel panství téměř patnáct let a v roce 1844 je za 710 000 zlatých prodal řecké rodině Siny, představované svobodným pánem Jiřím Sinou. Právě u této vrchnosti se po zrušení poddanství v roce 1848 bystrcká obec vykoupila ze svých břemen za peněžní částku 11 672 zlatých a 26 krejcarů. Počínaje první polovinou 19. století průmyslový rozmach Brna, zejména rozvoj výroby textilní, přiblížil zemskému hlavnímu městu řadu předměstských obcí. Podobně i v Bystrci přibývalo obyvatel, kteří za práci docházeli do brněnských textílek a dalších závodů. Současně se Brno stávalo také pro Bystrc přirozeným bydliskem zemědělských a potravinářských produktů, z nichž nejznámějším a nejvíce žádaným se na brněnských trzích již od 18. století stal bystrcký chléb. Lepšího spojení Bystrce s Brnem bylo dosaženo silnicí vedoucí z Brna přes Veveří dále k Tišnovu, která byla zbudována v letech 1829-1846. Postupná liberalizace společenského a politického života v habsburském mocnářství v průběhu druhé poloviny 19. století přinesla mimo jiné i rozvoj živností a drobného podnikání spolu s rozvojem kulturně a osvětově zaměřené spolkové činnosti i v menších městech a obcích. Tak tomu bylo rovněž v Bystrci, kde řemesla a živnosti představovaly pestrou paletu nabídky a kde od počátku 70. let minulého století začala vznikat celá řada spolků různého zaměření. Tak například v roce 1870 byl v Bystrci založen potravní spolek Blahodar, o pět let později pak vznikl Spolek vysloužilců sv. Václava, sdružující místní vojenské veterány. V roce 1900 zahájil v Bystrci svou prospěšnou činnost Sbor dobrovolných hasičů. Tělocvičná jednota Sokol byla v obci založena již v 90. letech 19. století, ovšem pro nezáměr občanů se jednota na jistou dobu odmlčela a její činnost byla obnovena až roku 1912. Před první světovou válkou vznikly v Bystrci další tělocvičné jednoty - sociálnědemokraticky orientovaná DTJ a na přelomu let 1913/14 katolická tělocvičná jednota Orel. Z dalších spolků vzniklých a činných v obci před válkou dlužno uvést alespoň Sdružení venkovské omladiny, Sdružení rybářů, Okrašlovací spolek a Spolek záloženský. V době před první světovou válkou, podle posledního sčítání lidu v Rakousku-Uhersku v roce 1910, žilo v Bystrci 1535 obyvatel. Obecní výstavbu představovalo 260 domů. Zda touto předválečnou Bystrcí projížděl tehdy čtyřiatřicetiletý britský politik Winston Churchill, nelze dnes s určitostí potvrdit. Jisté však je, že Churchill se svou chotí Clementinou Hozierovou strávil na podzim roku 1908 část své svatební cesty na hradě Veveří, kam mladý manželský pár pozvala spřátelená rodina baronů De Forestů, původem z Anglie. De Forestové, vlastníci veverské panství od roku 1896, byli posledními pány na Veveří, neboť hrad v roce 1925 přešel do vlastnictví čs. státu.

V Bystrci se 23. prosince 1882 narodil slavný český malíř a sochař Jakub Obrovský, pozdější profesor a rektor Akademie umění v Praze. tento nejznámější bystrcký rodák vystavoval svá výtvarná díla v hlavních městech celé Evropy a mj. byl jmenován i členem Národní společnosti krásných umění v Paříži. Mezinárodního věhlasu dosáhl Jakub Obrovský také jako sportovec - šermíř. Na olympijských hrách konaných roku 1924 v Paříži získal pro Československou republiku stříbrnou medaili. První světová válka zasáhla neblaze i do života bystrckých obyvatel. V obci tehdy žilo jen málo pamětníků



posledního válečného střetnutí, prusko-rakouské války z roku 1866, kdy i Bystrc utrpěla vojenskými rekvizicemi, a hlavně choleroou nákazou, zavlečenou do obce pruským vojskem. Choleře tehdy podlehl 26 místních obyvatel. Světová válka let 1914-1918 ovšem představovala nepoměrně větší utrpení. Z Bystrce se jí s "orlíčkem" na čepici zúčastnilo 240 mužů, z nichž se 43 již nevrátilo. Čtrnáct bystrckých občanů se aktivně zúčastnilo Masarykova zahraničního odboje, a jako příslušníci československých legií měli tak i oni svůj podíl na vzniku Republiky československé.

V letech 1918-1939 došlo rovněž v Bystrci ke společenskému a hospodářskému vzestupu. Obec se komunikačně ještě více přiblížila zemskému hlavnímu městu, tak zvanému Velkému Brnu, a to jak v roce 1925 zřízenou autobusovou dopravou na trati Veverská Bitýška - Bystrc - Brno, tak také pravidelnou autobusovou linkou Bystrc - Žabovřesky, zavedenou v roce 1930. Dodejme jen, že přímého spojení s Brnem se Bystrci dostalo v květnu roku 1948 v podobě pouliční elektrické dráhy. Největší událostí, která se v době první republiky na bystrckém katastru udála, byla bezpochyby výstavba Kníničské přehrady. Projekt přehrady, která se měla stát zdrojem elektrické energie, zásobárnou vody, regulačním prvkem vodního toku Svratky i rekreačním zázemím Brňanů, vypracovali inženýři J. Mazel, K. Lossman, S. Kratochvíl a A. Homola. Po architektonické stránce na podobě přehrady, vystavěné v letech 1936-1940, spolupracoval architekt Jaroslav Grunt. Dílo v hodnotě 59 milionů korun provedla firma Müller a Kapsa spolu s Českomoravskými strojírnami v Blansku a Vítkovickými železárnami. v dubnu roku 1945, na samém konci druhé světové války, byla hráz přehrady podminována ustupujícím nacistickým vojskem. Avšak osobní statečností hrázného Františka Šikuly, jeho spolupracovníků i postupem osvobozující sovětské armády bylo nacistům zabráněno v odpálení náloží, které by bylo způsobilo nedozírnou katastrofu. Stalo se tak 26. dubna 1945. O den později byla Bystrc osvobozena. V bojích o obec a Mniší horu, kde nacisté vzdorovali až do konce války, padlo 74 sovětských vojáků. Kníničská (či Brněnská) přehrada je jednou z atrakcí, patřících již neodmyslitelně k Bystrci. Druhou zdejší pozoruhodnost představuje zoologická zahrada na Mniší hoře, s jejíž výstavbou bylo započato v roce 1950, a to podle koncepce ing. arch. Otty Fischera. Zoologická zahrada byla slavnostně otevřena 30. srpna 1953 a od té doby její vstupní branou prošlo téměř deset milionů návštěvníků.

Stále větší provázanost Bystrce s Brnem vyústila ve sloučení obce s moravskou metropolí. Bystrcký katastr byl k městu připojen ve dvou etapách. První etapa nesla datum 1. červenec 1957, druhá pak 1. červenec 1960. Od té doby se bystrcká obec, čítající v roce 1961 1543 obyvatel, stala součástí města Brna. Na území obce se od 70. let uskutečnila rozsáhlá, především bytová výstavba, která nezvratně změnila vesnický charakter Bystrce v jeden z největších sídlištních celků na okraji Brna. Po listopadové revoluci se i Bystrc dočkala širšího samosprávného postavení, neboť také ona se po obecních volbách na podzim roku 1990 stala jednou z devěťadvaceti brněnských městských částí s vlastním voleným zastupitelstvem a radou.

